

Fig. 1. Kirken set fra sydøst. NE fot. 1984. – *Südostansicht der Kirche.*

FÅBORG KIRKE -

SKAST HERRED

Sognet nævnes første gang 1347.¹ I den omtrent samtidige kirkeliste i Ribe Oldemoder er kirken sat til afgift på 4 skilling sølv (jfr. s. 1020f.).

Kronen udlagde 1696 kirken til generalmajor Joachim Schack til Sneumgård,² og kirken fulgte derefter Sneumgård (til 1758 i slægten Schacks eje) indtil 1774, da Hans Erik Saabye, Brandbjerg, afhændede den til en tidligere ejer, justitsråd Jacob Pedersen Hygom.³ Denne videresolgte året efter kirken til Tøger Reenberg Teilmann til Endrupholm, hvorefter kirken fulgte dette gods, til det blev udparcelleret i 1860'erne. Den ejedes herefter af pastor H. N. T. Friis, Ribe, der 1880 afhændede den til samtlige sognets hartkornsejere.⁴ Kirken overgik til selveje 1910.⁵

Sognet var *anneks* til Vester Nykirke senest fra reformationstiden ⁶ til 1859, da det blev hovedsogn til

Årre. – Ved klokkeskatten 1528 måtte kirken afgive en klokke.⁷

Sagn. Bygmesteren, der opførte Fåborg kirke, ville også have bygget Vejrup kirke (Gørding hrd.), men fik ikke arbejdet. I vrede herover kastede han en stor sten mod Vejrup kirke.⁸

Mønter. I forbindelse med arkæologiske undersøgelser 1953 fremkom ved harpning af gulvlagene 34 mønter i koret og 4 i skibets østende fra Valdemar Sejr til Christian IX.⁹ Mønterne opbevares i Den kgl. Mønt- og Medaillesamling.¹⁰

Kirken ligger i landsbyens nordøstre del på et terræn med betydeligt fald mod syd og vest. Kirkegården har bevaret sine gamle skel undta-

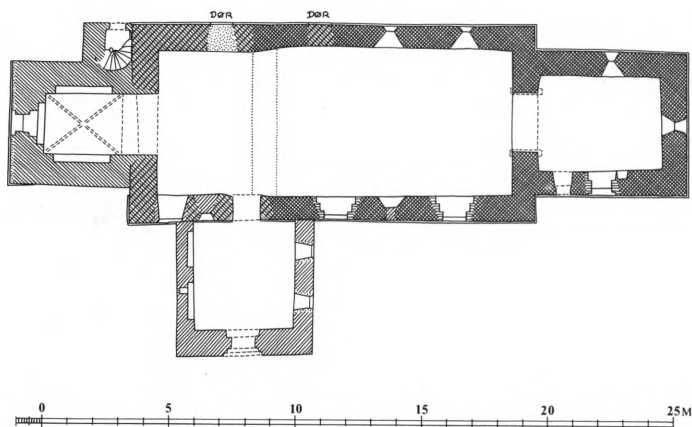

Fig. 2. Grundplan 1:300. Målt af Henrik Jacobsen 1983. Tegnet af Marianne Nielsen 1989. – Grundriss.

gen imod syd, hvor diget blev flyttet ud og et nyt stykke jord inddraget 1922. Jorddigerne er af den almindelige, vestjyske type, græsklædte og stensatte på ydersiden. I nord og i nordre del af det vestre skel er digerne 1902¹¹ afløst af cementdækkede kløvestensmure. *Hovedindgangen*, fra 1881,¹² i nord, består af port og låge, lukket af jerngitterfløje mellem hvidtede, murede piller, dækket af cementstøbte pyramider. En lignende låge findes i vest ud imod kropladsen (jfr. fig. 36).

Kirkegården havde i 1600'rne¹³ tre murede *†indgange* (»stetter«, »kirkestetter«): en i syd, vest og nord, hvoraf den vestre muligvis var en køreport.¹⁴ *†Hængelåse* til porten nævnes 1696¹⁵ og 1715.¹⁶ Indgangene har oprindelig været over-

dækket, men 1668 var »overdelene« borte på nær tre blyplader.¹³ 1696 havde stetterne kun *†riste* af træ, og de drejelige kryds herover var så lave, at kvæget kunne springe over.¹⁵ Disse »korstræer« udskiftedes fra tid til anden og var i brug til 1859, da de afløstes af låger »for at holde færene ude«.¹²

Et hvidtet og teglhængt *kapel* uden for det sydøstre hjørne er opført 1953 efter tegning af arkitekt J. K. Jepsen, Kolding. Et *†nødtørftshus* var opsat 1912, et *†træhus* til brændsel 1942.⁵

Inden for hegnene i vest, nord og øst gror seljerøn og ved porten to store elmetræer. Andre elmetræer på det vestre dige ved kroen blev fældet 1983. Efter en regulering af kirkegården, indledt 1952, hegnes samtlige grave nu af thuja.

BYGNING

Kirken er en velbevaret, romansk kvaderstensbygning, bestående af kor og skib, som på et tidligt tidspunkt er forlænget imod vest. I senmiddelalderen er tilføjet et tårn i vest og et våbenhus i syd. Orienteringen har betydelig afvigelse mod syd.

Materialer og teknik. Kirken var indtil forlængelsen, der blev foretaget endnu i romansk tid, kun ca. 17 m lang. Den er rejst af veltildannede granitkvadre, mange med et rødligt skær, over en skråkantet, sine steder svagt hulkelet *sokkel* (jfr. s. 1600, fig. 13). Bygningen er afsat med rette vinkler, og korets ydersider flugter med skibets indervægge. Skibet er kun en anelse højere end koret, og murtykkelsen her er mindre end vanlig: i nordsiden kun 0,9 m. Det smalle

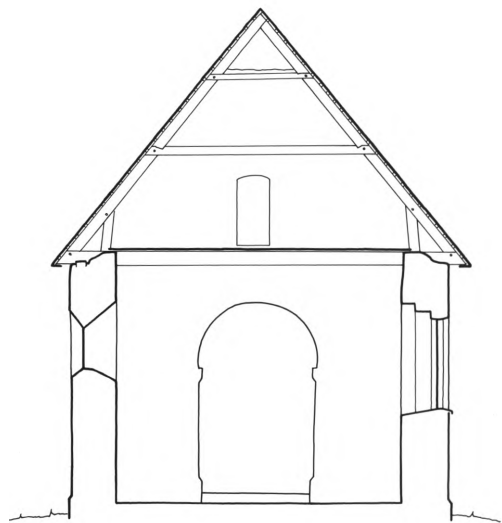

Fig. 3. Tværsnit 1:150 gennem skib, set mod øst. Målt af Henrik Jacobsen 1983. Tegnet af Marianne Nielsen 1989. – Querschnitt durch Schiff nach Osten.

Fig. 4. Skibets nordfacade med romansk vestforlængelse og to dørsteder (s. 1754). To sammenstykkede fotos ved NJP 1988. – *Schiffsnordwand mit romanischer Westverlängerung und zwei Eingängen.*

kor adskiller sig fra skibet ved en rigere udsmykning; det har egen indgang i syd (se præstedør), og nordsidens vindue er ornamenteret; men selve kvaderstensmurværket er det samme: tretten smukt gennemløbende skifter med kvadre i ret forskellige længder, nogle ganske lange (én er 197 cm og flere over 1,7 m). Også højden fra skifte til skifte varierer, og undtagelsesvis er det nederste lavere end de næstfølgende. Partier af skibets sydside er omsat, og sidst, 1983, er også korets østgavl sat om. Korets hvidtede gavltrekanter er kvadersat på nær den øverste, ommurede spids. Indvendig er væggene af marksten.

Døre. En såkaldt *præstedør* (fig. 8) vestligst i korets sydside er genåbnet 1889. Den rundbuede, smalle dør, 199×56 cm, hæver sig over skråkantsoklen. Udvendig er karmene til dels dannet af rejste kvadre; indvendig har døren smigede sider og en vandret afdækning. Udsmykningen er begrænset til den runde dæksten (fig. 9), der i åbningen kantes af en plastisk formet tovvstav. Herover er med tynde streger ristet to rygskydende løvedyr (af M. Mackeprang¹⁷ opfattet som drager), der – med tungen ud af munden – æder af Livstræet, et motiv, som kendes fra adskillige jyske granittympana og døbefonte.¹⁸

I forbindelse med skibets udvidelse blev de gamle døre tilmuret, og nye åbninger etableret længere mod vest. Sporene af den oprindelige syddør er forsvundet, hvorimod den første nord-

dør er let kendelig i det ydre, hvor den er lukket med kvadre. Tærsklen udgøres af bygningssocklen, og den smalle, retkantede åbning, 217×88 cm, dækkes af en glat stenbjælke.

Vinduer. Kirkens ældste afsnit har haft tre vinduer i koret, hvoraf det østre er et cirkelvindue, og to i hver af skibets langmure. *Cirkelvinduet*, der er genåbnet i forbindelse med murens om sætning 1983, er udvendig dannet af to kvadre. Kanten er affaset og afsluttes yderst af en svag fordybet rille.

Korets nordvindue (fig. 6) er udvendig sat af fire kvadre: en sålbænksten, en tagformet over-

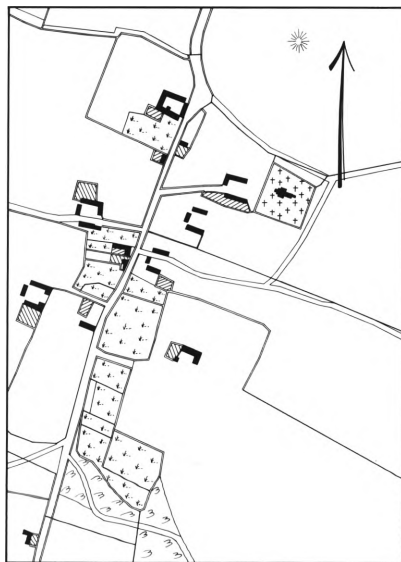

Fig. 5. Matrikelkort 1:10000. Målt 1801 af Poder. – *Katasterkarte.*

Fig. 6. Romansk vindue i korets nordmur (s. 1753). NE fot. 1984. – *Romanisches Fenster in nördlicher Chorwand.*

ligger og to rejste karmsten. Disse bindes sammen af en omløbende »rundstav«, i virkeligheden blot to konturhugne streger, udført i facaden en tomme fra kanten. I kvadrenes sammenstød er rundstaven forsynet med kapitæl- og baselignende led, og øverst afsluttes den i stiliseret løvværk, holdt sammen af en ring. Ornamentikken genfindes i flere af omegnens kirker (jfr. f.eks. Grimstrup s. 1682).¹⁹ En karmsten fra et lignende vindue, 76 cm lang, ligger som tærskel i bunden af tårndøren.

De to bevarede vinduer i skibets nordside sidder i samme niveau som korets. De har retkantede overliggerer og er uden udsmykning. Det

vestre af et formodentligt tilsvarende vinduespar i sydsiden ses indvendig som en niche. Udvendig er kun overliggeren på plads.

Skibets *vestforlængelse* er knap 5 m lang og adskiller sig med hensyn til materialer og teknik kun lidt fra kirkens østende, soklen har således samme profil. I nordmuren (fig. 4) er kvaderskifternes højde til og med dørens overkant den samme som i det oprindelige afsnit, men herefter er skiftegangen en anden. I det indre fornemmer man, at vestendens mure er tykkere end i øst. Ved udvidelsen nedbrød man den oprindelige vestgavl, hvis *fundament* blev påvist ved kirkens restaurering 1953,⁹ men desværre ikke målt op. Hjørnekvadrene synes genanvendt i forlængelsens vesthjørner. Ligesom i Lunde (s. 1108) blev begge dørsteder tilmuret, og *nye dørsteder* indrettet længere mod vest. I nord er døren flyttet 3 m og af samme dimension som den første. Døren, der nu også er lukket, har karme af almindelige kvadre (den nederste i øst dog med en lille rundstav i hjørnet) og dækkes af en retkantet stenhjælke, hvori der er ristet et lille kors på en Golgatahøj. I syd er det oprindelige dørsted eftermuret, så det ikke længere kan spores. Den ibrugværende syddør er ikke flyttet helt så langt mod vest som nordsidens, måske af hensyn til et *vindue* vest herfor. Den retkantede dør har samme form som den nordre; anslaget er hugget bort. Det omtalte vindue er rundbuet og dobbeltstमित og i den indre halvdel tilmuret med teglsten – formentlig i forbindelse med våbenhusets opførelse. Vinduet omrids anes inde i kirken, og på våbenhusloftet står den ydre halvdel som en blanding, kantet af en rundstav med kapitæler og fodstykker omtrent svarende til vinduet i korets nordside; dog er overliggeren uden udsmykning. Hvis vinduet ikke er genanvendt, men er udført i forbindelse med skibets udvidelse, er forlængelsen næppe meget yngre end kirkens første afsnit.

Indre. Korbuen står med rensede kvadre, smykket med skråkantede, svagt profilerede *kragbånd* og *sokler* (jfr. s. 1600, fig. 4). I vangerne er brugt store formater, i syd således tre rejste kvadre, 112 cm høje (= 4 fod à 28 cm), svarende til længden af søndre sokkelsten. Selve den kile-

Fig. 7. Kirken set fra nordøst. EN fot. 1988. – *Nordostansicht der Kirche.*

stensatte bue nærmer sig hestekoform. – I korets sydvæg afdækkedes 1953⁹ en lille, rundbuet *niche*, 55×42 cm, dannet af tilhuggede kvadre. – Kor og skib står med flade bjælkelofter, i koret med brædderne sømmet på bjælkernes underside. I skibet ledsages de fornyede bjælker af profilerede prydlister.

De tre *gavle* er indvendig alle af små marksten; kun de øverste spidser er ommuret i tegl. Der er sekundære gennembrydninger mellem skib og kor, og tårn og skib.

Tagværker. Korets tagkonstruktion har ét lag hanebånd og korte stivere. I skibets omsatte og delvis fornyede tagværk har samtlige spærfag nu to lag hanebånd, og vist alle loftsbjælker er som nævnt udskiftet med fyrretræ ligesom spærene i de seks vestre fag. I nogle af de ældre egespæres taphuller²⁰ til en *†tagkonstruktion* med (krydsende?) tværstivere. Det er tænkeligt, at denne type har været anvendt over vestforlængelsen.

Senmiddelalderlige tilføjelser og ændringer. Af de to tilbygninger, der er føjet til skibets vestende,

Fig. 9. Dæksten over præstedør (s. 1753). NE fot. 1984. – *Sturzplatte über Priestertür.*

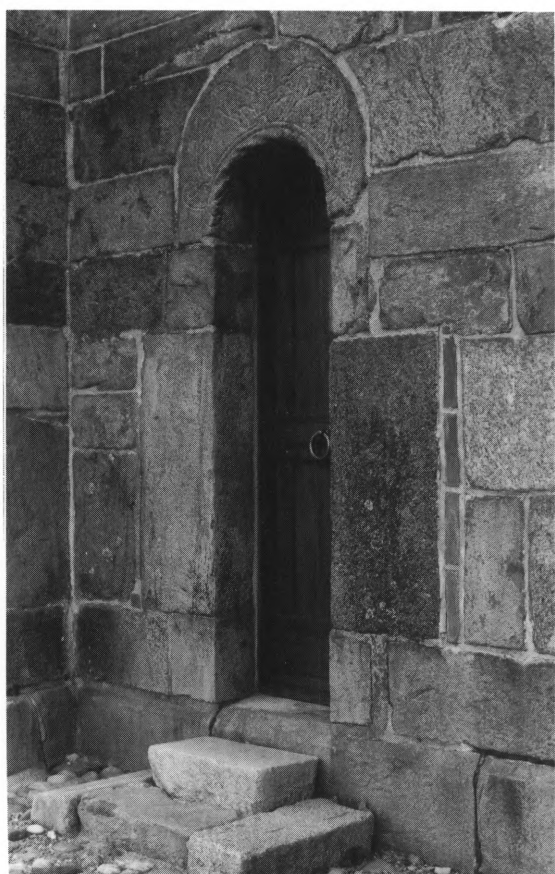

Fig. 8. Præstedør i korets sydside (s. 1753). NJP fot. 1988. – *Priestertür. Südliche Chorwand.*

er tårnet formodentlig opført o. 1500-20, idet hvælvet her ligesom i Ølgod og Ansager er dekoreret af den såkaldte Liljemester (se falkmalerier). Våbenhuset er muligvis ældre: det romanske vindue vest for syddøren synes nemlig at have været i brug endnu ved husets opførelse. I forbindelse med våbenhusbyggeriet brød man en ny og større åbning i skibets sydvestre hjørne så tæt som muligt på husets tagflade. Forinden var vinduerne formodentlig allerede udvidet og ændret i den øvrige del af kirkens sydside.

Tårnet ved skibets vestgavl er i tre stokværk. Det er opført af munkesten, i vest hvilende på skibets udflyttede granitsokkel, hvis hjørnestein i syd og nord (i trappehuset) dog er bevaret på plads. Som det er almindeligt i Vestjylland er tårnets vest- og sydside ommuret og forstærket med mange, sortmalede jernankre. Den vestre facade til og med gavlspiden blev under ledelse af arkitekt H. Lønborg-Jensen ommuret »1923« (angivet med jernankre), mens sydsiden er ommuret »1726« i Niels Rosenkrantz Schacks tid som kirkejer. Af hans initialer N R K S, øverst i sydmuren, er nu kun første og sidst bogstav tilbage.²¹ De uforstyrrede murflader i øst og nord prydes under murkronen af to savskifter. Disse prydsifter er 1923 genskabt i vest, men mangler i syd. Tårnrummet åbner sig mod ski-

Fig. 10. Kirken set fra sydøst før murenes omsætning. Erik Horskær fot. 1968. – *Südostansicht der Kirche.*

bet med en rundbuet arkade, hvis vanger flugter med rummets vægge. I øst, ind imod tårnbuen, er en spids aflastningsbue, der sammen med skibets vestgavl bærer tårnets østmur. I de øvrige tre sider er spidsbuede spareblændinger, det vestre med et fladbuet, falset vindue. Rummet dækkes af et samtidigt krydshvælv med kvartstens ribber, der som nævnt har været smykket med dekoration af Liljemesteren (se *†kalkmalerier*). I kapperne ses fem åbne spygatter.

Der er adgang til de øvre stokværk via en muret spindeltrappe i et trapparhus ved tårnets nordside. Den nedre, fladbuede dør (fig. 11) er anbragt i et tvillingspidsbuet spejl,²² kantet af en rundstav og ovenover ledsaget af et kors i relief, alt vist udformet i tegl. Under trapparhusets tag-skæg, der er i niveau med skibets, er et enkelt

savskifte; en lille glug i vestsiden giver lys til trappen. Spindlen, der har meget små trin, udmunder i mellemstokværket, som belyses gennem et lille, fladbuet vindue i syd, mens det øvre stokværk får lys fra en retkantet glug i østmuren. Klokken hænger i tagrummet,²³ hvis gavltrekant er bevaret i øst og fornyet i vest. I hver gavl er to fladbuede, falsede glamhuller, adskilt af en højere placeret blænding over et lille savskifte.

Tårnrummet benyttedes i 1800'rne som *†materialrum*. Provsten påbød 1844, at det blev afskildret fra skibet ved en låge.¹²

Våbenhuset ved det forlængede skibs sydside er af munkesten og genanvendte granitkvadre, heriblandt en kværnsten. Østmuren er ommuret og står nu med to nyere, retkantede vinduer. Vestmuren har indvendigt bevaret to lave flad-

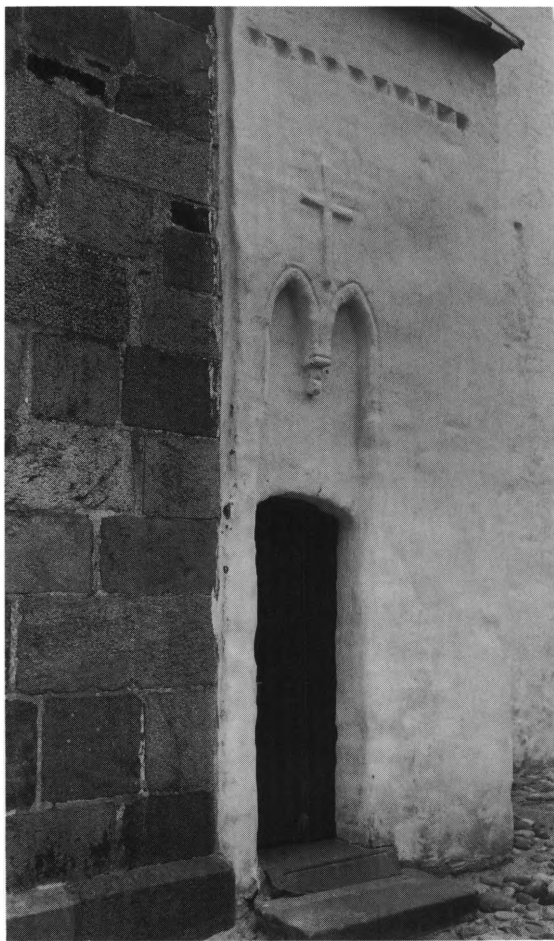

Fig. 11. Tårnets trappehus (s. 1757). NE fot. 1984. – *Turm, Treppenhaus*.

buede blændinger, den søndre med en lille glug, tilmuret i ydre flugt. I gavlen, hvis spids ligeledes er ommuret, er en rundbuet, falset dør. Nyt egetræsloft er oplagt ved en restaurering 1973 (arkitekt Erik Flagstad Rasmussen); i gulvet ligger røde mursten. Taget er tækket med tegl. – Våbenhuset nævnes første gang 1668,¹³ da murværket var brøstfældigt. Ved kirkens overgang til privateje 1696¹⁵ var våbenhuset uden loft; der var blytag på den vestre side og tegl på den østre. To år senere lod den nye ejer, Joachim Schack til Sneumgård, blyet transportere til Sneum kirke,²⁴ hvilket senere førte til en retssag;¹⁶ i stedet oplagdes røde tagsten.

Vedligeholdelse og istandsættelser. En række synsforretninger fra og med 1668 viser, at kirken

i de første to generationer efter svenskekrigene var meget forfalden. 1668 var dele af murværket i tårnets sydvestre hjørne faldet ned, og tårnets søndre tagflade manglede halvdelen af sit blytække: »ungefær 32 tavler«. Muren på »Storkirkens« (skibets) sydside og i våbenhuset var brøstfældig, og afdækningen manglede over kirkegårdens tre indgange.¹³ Ved et syn seks år senere, 1674, anslog man de samlede reparationsomkostninger til ca. 450 slette dalere, men kirken skyldte i forvejen sin værge 81 dalere.²⁵ I forbindelse med kirkens overgang til privateje afholdtes 1696 et omfattende syn, der viser, at kirken stadig havde store mangler på både bygning og inventar: Der savnedes døre til våbenhus og tårntrappe, tre loftsbjælker i skibet skulle udskiftes og loftet forbedres med »tre tylvterdeller«; gulvet i kirke og våbenhus skulle udbedres med 1500 mursten, og alt i alt bl.a. med udbedring af stolestader og degnestol blev udgifterne anslået til 264 rigsdaler.¹⁵ I et syn 1700 bemærkedes det dog, at ejeren, generalmajor Joachim Schack til Sneumgård, i de fire år, han havde haft kirken, intet havde gjort for at forbedre den.²⁴ 1715 var der endnu ikke indsat en dør i tårntrappen, og vinduerne manglede i alt 100 ruder. Udgifterne hertil samt til andre reparationer anslog man til 190 rigsdaler.¹⁶ Jernankre øverst i tårnet viser som nævnt, at Niels Rosenkrantz Schack 1726 lod tårnet reparere. Andre murankre med årstallet »1745« (fig. 12) i kirkens øst- og sydmur giver året for endnu en istandsættelse, der bl.a. må have omfattet en omsætning af dele af kvaderstensmurværket. 1792²⁶ og 1811²⁷ var kirken igen under reparation, sidstnævnte år ved muremester Bertel Jensen, og i de følgende år betegnes dens tilstand som god.

Bly nævnes som *tagbeklædning* siden 1600'rne,¹³ og kirken er fremdeles tækket med bly, bortset fra våbenhuset, der som nævnt har haft tegltag siden 1698, og tårntrappen, der en tid lang – her som ved andre kirker – var dækket med brædder.²⁸ En ældre *†blyplade*, nu fastgjort til et spær i skibets tagrum, bærer indskriften: »NCN 1861«, og ved blytagets omstøbning 1965 nedtoges en plade med »H. Hansen 1885«. I

gulvet i skibets vestende fandt man 1953 brudstykker af en †*blystøbergrube*.⁹

Sydsidens fire *vinduer* er fornyet ved indsættelse af hvidmalede, fladbuede trærammer med »antikglas« i blysprosser ved restaureringen 1953. Disse afløste ældre, retkantede rammer af træ i rundbuede rødstensindfatninger, der ifølge Uldalls opfattelse (1886) måske var kommet til ved reparationsarbejderne 1745. For at skaffe mere lys overvejede man 1851 at anbringe et nyt, større vindue i nord, men afstod dog herfra.¹²

1885 foreslog synet, at vinduet vest for våbenhuset blev gjort større, men heller ikke det blev til noget. Nordsidens små romanske vinduer blev genåbnet 1893,⁵ cirkelvinduet i øst som nævnt først 1983.

Opvarmning. Efter at et flertal af sognets beboere havde ytret ønske herom, opstillede man 1898 en kakkelovn i skibets nordvestre hjørne med skorsten op gennem tårnet. En kalorifer samme sted blev fornyet 1940.⁵

Den allerede nævnte *restaurering* 1953 blev ledet af arkitekt J. K. Jepsen, Kolding. Foruden murreparationer og ombygning af stolestaderne blev dele af skibets loftsbeklædning fornyet, og der blev lagt nyt gulv af røde mursten i kor og midtgang og bræddegulv under stolestaderne. Korgulvet havde da siden 1911 været lagt med sorte og hvide fliser.⁵ Ældre murstensgulve nævnes fra og med 1696.¹⁵

Indvendig står rummene hvidtede²⁹ på nær korbuen, hvis kvadre blev rensat for kalk efter et påbud fra provsten 1882.¹² Loftsbjælkerne er malet røde, brædderne grå. Udvendig er våbenhus og tårn igen kalket, efter at man 1973 havde

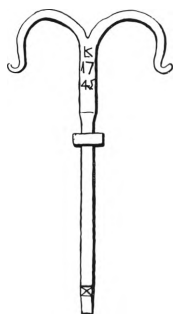

Fig. 12. Mueranker 1745 (s. 1758). Tegning i ÅrbRibe 1954. – *Mueranker, 1745. Zeichnung 1954.*

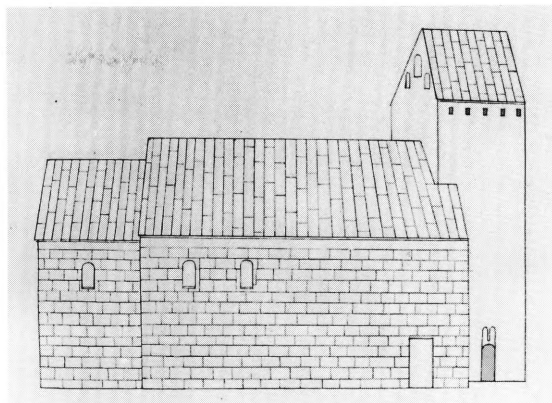

Fig. 13. Kirken set fra nord o. 1860(?). Tegning af J. G. Burman Becker i KglBibl. – *Nordansicht der Kirche um 1860(?). Zeichnung.*

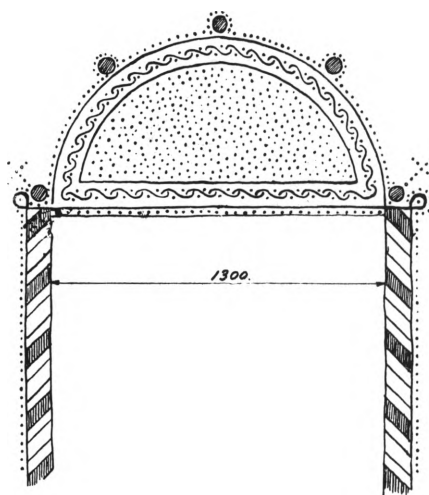
måttet sandblæse facaderne for plasticmaling, påført seks år forinden. Hvidtet er også gavltrekanterne og partierne omkring sydsidens vinduer samt det øverste skifte i korets og skibets kvaderstensmure. Disse fremtræder nu i blank mur, men har formodentlig i ældre tid været pudset og hvidtet. På våbenhusloftet ses det således, at skibets sydside var hvidkalket, da man byggede våbenhuset.

†KALKMALERIER

I forbindelse med restaureringen 1953 fremkom i skib og tårnhvælv dele af kalkmalede dekorationer fra flere perioder.³⁰ Efter en registrering ved Mogens Larsen og fotografering ved K. Høgsbro Østergaard blev malerierne igen overhvidtet.

1) *Romanske?* I den indvendige smig i det romanske vindue vest for syddøren var malet en kvaderstensimitation med røde og sorte felter.

2) O. 1500-20. I tårnhvælvet afdækkedes en dekoration i okker og gråsort af den såkaldte Liljemester i samme maner som mange lignende udsmykninger på eggen (sml. bl.a. Janderup, Horne og Ansager): vekselvis røde og sorte sparrer på ribber og buer, hvorfra der udgår små røde krabber, og malerens karakteristiske liljeornament i trekantet indramning. Dekorationen var malet på hvælvingens ældste kalklag og er

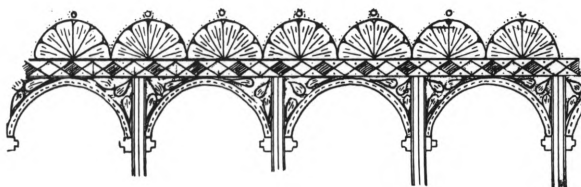

formodentlig udført i forbindelse med tårnets opførelse. Forud for udmalingen var motivet indridset i puds.

3) O. 1575. I skibet fremkom rester af en omfattende dekoration i sort og rødt, der synes at have fremtrådt som en art malet vægpanel, ca. 1,5 m højt. På nordvæggen sås en fortløbende række af 55 cm brede arkader med stiliseret bladværk i sviklerne (fig. 15). Herover løb en smal rudebort kronet af en række vekselvis røde og sorte halvrossetter, hvis diameter var ca. det halve af arkadebredden. Formodentlig sammenhængende hermed var en frise langs loftet af nedhængende bueslag. Omkring den nordre døråbning, vestligt i skibet, var malet røde og sorte skråbånd, på ydersiden ledsaget af sorte prikker (ligesom omkring de ovennævnte palmetter). Over døren var et tympanonfelt (fig.

14), udfyldt med sorte og røde prikker. Også syddøren var udsmykket, men her sås kun tympanet, der var af en anden karakter end norddørens. Over arkaderækken, vest for det vestre af nordsidens to romanske vinduer, var malet en geometrisk figur: en roset omgivet af cirkler (den yderste med en diameter på 50 cm) og indskrevet i et kantstillet tetragram. En lignende figur synes at have været malet mellem de to nordvinduer, og også på tårnbuens nordre vange fandtes spor af samme malers hånd: to koncentriske cirkler med slyngbånd og prikker. Den sidste iagttagelse godtgør, at dekorationen er udført efter tårnets opførelse, formentlig o. 1575 som en malet udgave af den tids snedkrede

Fig. 14-15. †Kalkmalet dekoration o. 1575. 14. Omkring den vestre norddør. 15. På skibets nordvæg (s. 1760). Rekonstruktion ved K. Høgsbro Østergaard, efter ÅrbRibe 1954. – †Wandmalereien um 1575.

vægpaneler, som de kendes eksempelvis fra kirkerne i Gesten og Bække (Anst hrd.). Formmæssigt har halvrossetterne sidestykker i egnens ungrenæssanceskæringer, som de forekommer på kirkeinventar, bohaver og i Ribes bindingsværk.

INVENTAR

Oversigt. Fra middelalderen stammer den romanske granitfont og et velskåret gotisk korbuekrucifiks, mens en †klokke fra samme tid er omstøbt 1924. Kirkerummet domineres af træinventar fra det første århundrede efter reformationen. Stolestaderne er opsat 1583 på foranledning af kirkeværgerne Søren Hansen og Jes Hansen, hvis indsats er noteret på de to forreste gavle. I samme ungrenæssancestil er alterpanelet og en smuk og usædvanlig lille kirkekiste. Højrenæssancen repræsenteres af prædikestolen, der er signeret af den lokale H. P. S(nedker), vistnok 1608, og af altertavlen fra o. 1625, der nu har malerier fra 1898.

Kirkens alterstager er i forsinket gotisk stil, fra o. 1575, altersættet anskaffet 1690 af provsten og provstiskriveren og forsynet med stempler for Ribeguldsmedene Johan Andersen og Jens Andersen. 1700'erne er repræsenteret af en pengetavle fra 1780, 1800'erne af et sygesæt, udført af Johan Jacob Heinrich Rühle i Ribe, og af et maleri, Kristus og synderinden, skænket af kirkeejeren 1862.

Farvesætning. Altertavle og prædikestol står afrensedes med lidt forgyldning siden 1898, korbuekrucifikset siden den seneste restaurering 1953, da det øvrige træinventar fik en bemaling i gråt og brunt. 1866 blev træinventaret overstrøget med egetræsfarve.

Alterbordet er fra 1953, muret af små sten, 160×92 cm, 107 cm højt, med indbygget boks i den nor-

Fig. 16. Indre set mod øst. NE fot. – *Innenansicht nach Osten.*

dre kortside. Det står kalket, med alterplade af træ, og er muret op imod korets østvæg. Ved den arkæologiske undersøgelse 1953 konstateredes lidt vestligere fundamentet af et formentlig romansk *†alterbord*. Det bestod af store sten lagt i løst sand, ca. 275×150 cm; afstanden til korets østvæg var ca. 50 cm.³⁰ Alterbordets forside dækkes af et *alterpanel* (jfr. fig. 17) af fyr fra o. 1580, formentlig samtidigt med stolestaderne fra 1583. Det måler 103×170 cm og består af fire fag med profilfyldinger i to rækker. De nedre er glatte højfyldinger, de øvre lave frisefyldinger med groft skåret akantusløv, der i de to nordligste fyldinger vokser ud af vaser. Bemaling fra 1953 i brune og grå toner. Alterpanelet havde indtil nymalingen en rødbrun strygefarve og var dækket af *†alterklæder*. 1715 var »forhænget for altret« af samme slags som messehaglen, dvs. af rødblommet fløjls med sølvgaloner og forment-

lig som denne skænket af Elisabeth Rosenkrantz.¹⁶ 1791 nævnes stadig et klæde af rødt fløjls,²⁶ og 1897 anskaffedes et nyt, tilsvarende alterklæde med guldkors.⁵

Altertavle (fig. 17), o. 1625, i opbygningen svarende til Vardebilledskæreren Jens Olufsens noget yngre altertavler (jfr. eksempelvis s. 1043f., 1084f.). Tavlen består af postament, tredelt storstykke og gavlprydet topstykke, alle med vinger, der er udformet som rulleværkskartoucher. Korintiske frisojler med glatte skafter og beslagværksprydbælte opdeler storstykket i et næsten kvadratisk storfelt og to lidt smallere sidefelter. Søjlerne har plint med tandnit og diamantbosse, herunder afsluttes de ydre af en drueklase, mens de indre hviler på postamentets volutfremspring med rulleværk og tandnit. Fremspringene, der flankerer et profilindrammet postamentfejt, brydes af den

Fig. 17. Altertavle, o. 1625 (s. 1761). NE fot. 1984. – Altar, um 1625.

kvartrunde postamentgesims med vegetativt fladsnit. Storstykket er arkitektonisk opbygget, bortset fra at dets postament brydes af storfeltet. Det er fladbuget med en lille midtkonsol og flad-snitagtigt drueløv på det omløbende rammeværk; i sviklerne en lille blomsterroset. Sidefel-

terne rummer over glatte postamentfelter arkader, hvis omløbende pilastre har let perspektiviske profilkapitæler og prydes af beslagværk. Bueslagene har midtkonsol og ledsages af tungkant samt tandsnit og profilliste, hvorimellem vekselvis blomsterroset og diamant-

bosse; i sviklerne lidt rulleværk. Arkitraven ledsages af en spinkel perlestav, kronlisten af æggestav, og frisen brydes over storsøjlerne af bøjler med tandsnit og løvehoved med ring i flaben. Storvingerne har medaljon med diademhoved og løber foroven ud i et ørnehoved (fig. 18).

Topstykket kantes af joniske balustersøjler, der står direkte på storgesimsen. Feltet er næsten kvadratisk, indrammet af æggestav og kølbueliste, topgesimsen kvartrund med rulleværksornamenter. Den brydes over søjlerne af fremspring med blomsterroset og bærer yderst to nye spir flankerende topgavlen, der er udformet som en kartouche med slyngbåndsmedaljon. Topvingerne, der nærmest fremtræder som selvstændige gavle for storstykkets sidefelter, er nogenlunde tilsvarende med et englehoved i medaljon.

Tavlens *malerier* er fra 1898, udført i olie på lærred af Anker Lund, der har signeret storfeltets Emausscene. I topfeltet har han malet Kristus som smertensmand efter Guido Reni. Siden en restaurering samme år står alt træværk afrenset, kun med lidt forgyldning, rødt og gråt på siraterne. Farverne er afstemt 1953, da tavlen fik sine nuværende indskrifter i forgyldte, skråstillede versaler, i sidefelterne citat fra Joh. 6,35 (i nord) og Joh. 15,9, i postamentfeltet fra Luk. 24,31.

Opbygningens overensstemmelser med Jens Olufsens tavler fra 1630'erne og 40'erne er så påfaldende, at der må være en forbindelse. Men tavlen kan næppe skyldes Vardesnedkeren, da skæringerne afviger en del.³¹ De har især lighedspunkter med et nu nedtaget (†)epitafium i Nørre Nebel kirke (s. 1208). Af gammel stafing anes nu kun i træet rester af en trelinjet frakturindskrift (bl.a. ordet »icke«) i nordre sidedestykkes postamentfeit. En restaurering af tavlen 1844¹² må have omfattet en nymaling af sidefelternes, hvor man indtil 1898 så billeder af Paulus (i nord) og Johannes Evangelist, begge efter Thorvaldsen.³² Også de øvrige malerier omtaler Helms 1873 som yngre, i storfeltet sås Nadveren, i topfeltet Korsfæstelsen og i topmedaljonen et Jahveøj. ³² Planer for en

istandsættelse og nymaling af altertavlen omtales jævnligt i årene efter 1860, da kirkeejeren pastor Hans Nicolaj Tranberg Friis bad sin søn, læge dr. phil. Gabriel Michaël Friis i København, om ved lejlighed at opsnuse et nyt alterbillede, der skulle forestille Nadveren eller være af andet bibelsk indhold: »Prisen vil vist ikke blive for høj, da det naturligvis ikke skal være et kunststykke, som de gode Fåborgere ikke har nogen forstand på«. ³³ 1862 anskaffedes et maleri af Kristus og Maria Magdalene (fig. 25), der dog ikke fandt anvendelse i tavlen (jfr. ndf.). ³⁴ Restaureringen 1898 omfattede foruden indsættel-

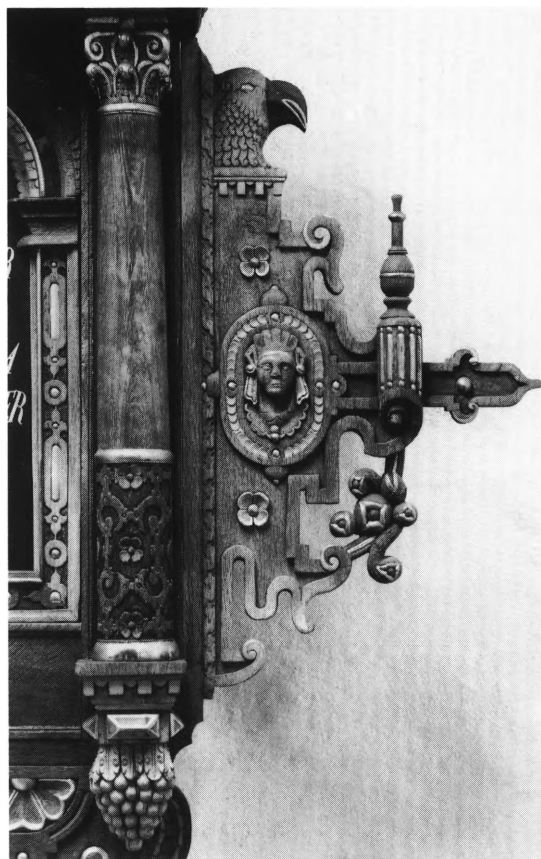

Fig. 18. Altertavle, o. 1625, udsnit. Storsøjle med vinge (s. 1763). NE fot. 1984. – *Altar, um 1625. Ausschnitt. Säule mit Seitenhang.*

sen af de nuværende malerier og træets afrensning en fornyelse af sidefelternes og postamentfeltets panel med forgyldt frakturindskrift på sort bund. Citaterne var de samme, som læses på de nuværende skriftpaneler, der er indsat i

Fig. 19. Alterkalk, 1690 (s. 1764), med stempler for Ribeguldsmedene Johan Andersen og Jens Andersen Klyne (jfr. fig. 20). NE fot. 1984. – *Kelch, 1690. Stempel der Goldschmiede Johan Andersen und Jens Andersen Klyne, Ribe (vgl. Abb. 20).*

forbindelse med den seneste snedkermæssige istandsættelse 1953.

Altersølv (fig. 19), 1690, med stempler for Ribeguldsmedene Johan Andersen og Jens Andersen Klyne, der også synes at have samarbejdet om andre opgaver (jfr. s. 1253 med note 33).

Fig. 20. Alterkalk, 1690 (jfr. fig. 19), stempler for Ribeguldsmedene Johan Andersen og Jens Andersen Klyne (s. 1764). NE fot. 1984. – *Kelch, 1690 (vgl. Abb. 19). Stempel der Goldschmiede Johan Andersen und Jens Andersen Klyne, Ribe.*

Altersættet er ifølge indskrift anskaffet ved provstens og provstiskriverens »befordring«. *Kalken* (fig. 19) er 25 cm høj, foden cirkulær med sekstunget bred standplade og seks graverede tunger, kantet af bladværk; på en af tungerne er påloddet et 3 cm højt krucifiks. I tungeres fortsættelse er foden drevet stejlt seksidet op som overgang til de sekssidede skaftled. Knoppen har form som en lidt fladtrykt kugle med seks tunger både på over- og undersiden og med mellemfaldende små englehoveder. Bægeret, der hviler i en flad kurv med graverede blomsterblade, er formet som en omvendt keglestub og bærer på siden en indskrift med graverede, let skråstillede versaler: »Gud den allerhøieste til Ære/ oc Faborg Kierche til Ziir oc hellig Brug/ er denne Kalch oc Disch Anno 1690/ bekostet ved Provstens Nykierche oc/ Faborg Sogners Siesesørgers ærværdige/ H. Anders Rasmüssøn Spandeths oc Provstii/ Schrifver Høyactbar Niels Jacobsøns Befordring«. På standkantens underside er med skrifveskrift graveret: »[K]al[ch] oc Disch Til Sammen Weger 41 Lod 1 q«, efterfulgt af mestrenes stempler (fig. 20) (Bøje 1982 nr. 6781 og 6783). *Disken*, tvnm. 17 cm, har i bunden graveret Jesu-monogram i medaljon (fraktur) og på fanen et cirkelkors med prikket bund. På fanens underside ses de samme to stempler som på kalken. Sættet omtales tidligst i inventariet 1696;¹⁵ 1888 og 1906 nævnes reparationer.⁵

†*Altersæt* af tin. Efter svenskekrigene fandt synet 1668 »ingen kalk og disk, anden end af tin«. Tinsættet omtales endnu i inventariene 1696¹⁵ og 1715;¹⁶ 1696 nævnes endvidere en †*tinflaske*.¹⁵

Oblatæske er ny (mærket Dansk Paramenthandel Sterling), *alterkanden* af sort porcelæn med guldkors fra Den kongelige Porcelænsfabrik. Den har afløst en »lille« †*alterkande*, der nævnes 1910 tillige med en †*oblatæske*, en porcelænsæske til brød.⁵

Sygesæt (fig. 22), 1854, med stempler for Johan Jacob Heinrich Rühle i Ribe. *Kalken* er 11 cm høj, foden cirkulær aftrappet, skaftet cylindrisk med midtring, bægeret halvkugleformet og let svejet. På standkanten det næsten udviskede stempel (Bøje 1982 nr. 6806). *Disken*,

tvm. 7 cm, er glat og har på undersiden foruden Rühles stempel også Ribes bymærke og et 11-lødigt stempel. Sættet anskaffedes 1854 i fællesskab med Vester Nykirke.¹²

Alterstager (fig. 21), o. 1575, nogenlunde svarende til Vester Nebel kirkes. Stagerne er 39 cm høje, af gotisk form, med næsten ensdannet fod- og lyseskål og cylinderskaft med tre skafringe. Fodskålen hviler på tre ben formet som dyrepoter, lysetornene er fornyet i jern. Messingstagerne nævnes i inventariene 1696 og 1715 sammen med en tildtang og en tildspand.³⁶ En *syvstage* er nyere.

†*Alterbøger*. Inventariet 1696 nævner foruden en gammel bibel og en alterbog »en gradual«, der var ganske i stykker; en alterbog var borte.¹⁵ 1715 omtales udover de tre ovennævnte en salmebog uden bind.¹⁶

†*Messehagler*. Efter svenskekrigene savnede kirken 1668 hagel.¹³ En hagel, nævnt 1696,¹⁵ omtales 1715 som gammel. Man havde da fået en ny af rødblommet fløj med sølvgaloner omkring kanten og rygkors, skænket af kirkeejeren Elisabeth Rosenkrantz til Møllerup.¹⁶ Den manglede 1829, og en anden hagel karakteriseredes af synet 1832 som »så yderst simpel, at den synes uanstændig for altret«.¹² 1891 anskaffedes en ny hagel af fløj.⁵

Alterskranke, 1953, femsidet med spinkle smedejernsstivere og håndliste med hylde af blankt egetræ. En *knæleskammel* til præsten er nyere, men har på forsiden indsat en frisefylding fra et stolepanel (o. 1580). †*Alterskranker*. Da der 1859 kun kunne knæle 5-6 personer ad gangen for altret, fik synet kort efter alterskranken fornyet »i oval form løbende ud fra begge sider af alterbordet, så at 10-12 personer kan knæle på en gang«.¹² Skranken var af træ med balusterstivere (foto i NM2).

Døbefont (fig. 24), romansk af grålig granit, usædvanlig, vistnok oprindelig udført i tre dele, idet den nuværende fod snarest er tænkt som en art skaftled, hvilende på en nu forsvunden fod. Herpå tyder både fontens nuværende beskedne højde, 68 cm, og »fodens« udformning som en knop med spinkel, omløbende rundstav foroven og forneden.³⁷ Kummen, tv. 66 cm, er halv-

Fig. 21. Alterstage, o. 1575 (s. 1765). NE fot. 1984. - *Altarleuchter, um 1515.*

Fig. 22. Sygesæt, 1854, udført af Johan Jacob Heinrich Rühle i Ribe (s. 1764). NE fot. 1984. - *Kranken-geräte, 1854, von Johan Jacob Heinrich Rühle, Ribe.*

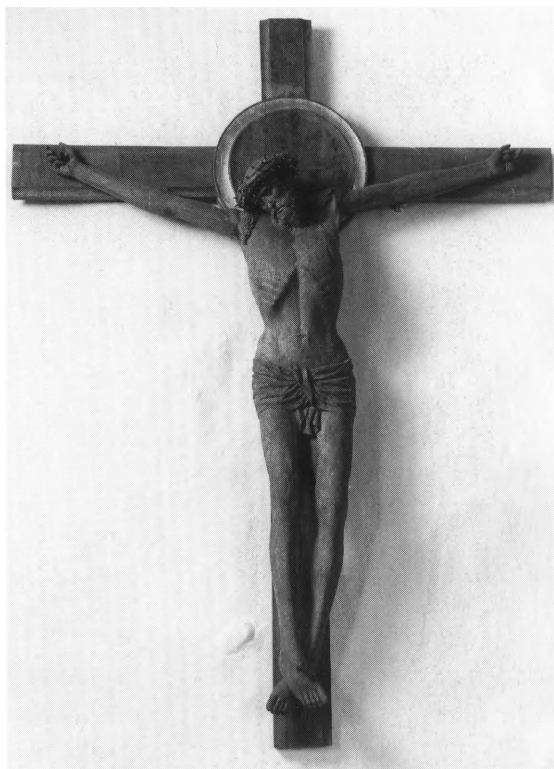

Fig. 23. Korbuekrucifiks, o. 1475 (s. 1766). NE fot. 1984. – *Triumphkreuz, um 1475.*

kugleformet, glat, med en kraftig tovstav over platte langs mundingsranden. I den dybe kumme ses et tillukket afløbshul. Fonten er siden 1953 opstillet i korindgangen på en to skifter høj plint af munkesten. 1844 var fonten malet og ønskedes forsynet med en tilsvarende malet træring til bækkenet.¹²

Dåbsfadet er fra 1889, af messing, tvn. 55 cm, skålen halvrund, fanen glat med stærkt profileret kant.⁵ *Dåbskanden* er sammenhørende, 28 cm høj, med gæklåg og glat korpus.

Korbuekrucifiks (fig. 23), o. 1475. Kristusfiguren, der er 145 cm høj, hænger i let skrå arme med parallelle ben og overlagte fødder. Det lille hoved er faldet dødt ned mod højre skulder, tornekrone er flettet med indborede torne, hår og fuldskæg langt og bølget, øjnene lukkede. Brystkassen står frem med ribben, der er klart markerede ligesom lemmernes muskler og sener. Skåret sidevunde både i venstre og højre side, kort lændeklæde, bundet med en snip

midtfor. Figuren er hulet fra bagsiden, venstre pegefinger fornyet ved en istandsættelse 1953. Korstræet, der har mistet sine endefelter, måler nu 195×148 cm, det kantes af en hulstav og har i skæringen en stor glorieskive med hulkant. Bortset fra gloriekanten, der står forgyldt, er alt træværk afrenset ved istandsættelsen 1953 efter en undersøgelse af farvelagene. Under to overmalinger fra 1800'rne³⁸ sporede enkelte rester af den oprindelige staffering på kridtgrund.arnationen synes at have været lysrød, på lændeklædet sporede forgyldning, og korset havde stået grønt med rød kant og forgyldt glorieskive. 1873 hang krucifikset på triumfvæggen, nord for korbuen, 1942 på korets nordvæg og siden 1953 på skibets nordvæg.

Prædikestol (fig. 26), vistnok fra 1608, signeret af H. P. S(nedker) og nogenlunde svarende til hans prædikestole i Ansager fra 1609 (s. 1583) og i Grindsted fra 1626 (Slavs hrd.).³⁹ Den består nu af tre arkadefag, men havde indtil en hårdhændet, lokal restaurering 1898 et fjerde fag i syd. På hjørnerne flankerer korintiske frisojler med kartoucheprydbælte arkadefelterne, hvis bueslag bæres af kannelerede pilastre med tandsnitsprydede profilkapitæler og plint med diamantbosse og små cirkelornamenter. Bueslaget kantes af tandsnit og ledsages af to profillister, hvorimellem en bort med småcirkler; i sviklerne akantustreblade. Som i Ansager og Grindsted rummer felterne naivt skårne fremstillinger af Kristus på korset mellem de to røvere, fordelt i hver sit felt. Korsene er skåret for sig og påfæstet felternes (vistnok fornyede) glatte panel.⁴⁰ De løber foroven og forneden ud i volutter og har øverst skriftbånd, der som prædikestolens øvrige indskrifter er i reliefversaler; røvernes kors er svagt gaffelformede. Fra opgangen ses: 1) (Fig. 27) den gode røver med ansigtet let vendt imod Kristus; på skriftbåndet læses: »Refver«. 2) Kristus på korset, der som på det tilsvarende relief i Ølgod bryder arkadepilastrene (s. 1543 med fig. 45); på skriftbåndet: »INRI«. 3) Den onde røver med hovedet bortvendt fra Kristus; på skriftbåndet: »Rever«. Under søjlerne har postamentfremspringene pålagte plader i volutform med snedkerens karakteristiske løvemasker

(fig. 28a-b); den sydligste ved væggen er fornyet 1898. I de profilindrammede postamentfelter læses: »Gvds Ord blif/ver eve/«. De afsluttende bogstaver »ndelig« ses på et panel fra det forsvundne fag i syd, nu opsat inde i prædikestolen.⁴¹ I frisen, der svarer til postamentet, har indskriften tilsvarende mistet afslutningen, der her er suppleret efter Helms: »Salig ere/ de som hør/ Gvds Ord/ [og b(evarer) d(et)]« (Luk. 11,28). Under postamentfremspringene flankerer englehoveder med volutagtigt indfoldede vingespids der de kartoucheformede hængestykker. Prædikestolen har mistet underbaldakinen, og dens gesims, der på undersiden har været ledsaget af tandsnit, har fået dækpladen fornyet ved en istandsættelse 1953, da den nuværende, let svungne trappe i blankt egetræ opsattes.

Over prædikestolen, der er opsat i skibets sydøsthjørne med opgang langs triumfmuren, sidder i murhjørnet en sammenhørende himmel med fire fag ud imod kirkerummet. Dens frise har retkantfremspring med profilfyldning flankerende frisefelterne, hvis indskrift efter snedkerens sædvane er stærkt forkortet imod afslutningen: »Sa elskte/ Gvd Verden/ at hand gaf/ sin

Fig. 24. Døbefont, romansk af granit (s. 1765). NE fot. 1984. – *Romanische Granittaufe*.

Fig. 25. Maleri, o. 1862, Kristus og Maria Magdalene (s. 1763, 1771). NE fot. 1984. – *Gemälde, um 1862. Christus und Maria Magdalene*.

e(nbårne) s(øn) p(å) d(et)« (Joh. 3,16). Hængende ornamenten mangler nu, men under fremspringene ses huller, hvori der må have været fæstnet englehoveder. 1841 sagdes prædikestolen nemlig at mangle nogle lister og »keruber«, som ønskedes »net anbragt lige med de forhåndenværende«. Krongesimsen, der har været ledsaget af tandsnit, bærer på to af fremspringene topfigurer i form af fløjtespillersker, flankerende de høje kartouchetopstykker. De rummer efter værkstedets sædvane buerfelter med indskrifter, der afsluttes med snedkersignaturen og navnet Jens Jepsen, formentlig en kirkeværg: »Be/fal/ Her/ren dine// Ger/nin/ger saa/ skal// dine/ Ans/slag/ gaa / fram// HP. S(nedker)/ G(vd) gi(f) G/l(øck). Ien/s Iep/sen«. Det sydligste topstykke sad i nord indtil istandsættelsen 1953, da frisefaget over opgangen suppleredes. Himlens loft er fornyet i glat fyrrepanel med gammel midtroset.

Fig. 26. Prædikestol (s. 1766), formentlig 1608, signeret af H. P. S(nedker). NE fot. 1984. – Kanzel, vermutlich 1608. Signatur des H. P. S(nedker).

Prædikestolen står siden 1898 afrenset i blankt egetræ, kun med enkelte grå og røde lister samt forgyldning af bogstaver og sirater. Dens plads er formentlig den gamle, men før 1898 var opstillingen en lidt anden med opgang gennem triumfmuren. Det forsvundne fag synes ud fra Helms' beskrivelse 1873 at have savnet arkadefyldning og reliefmotiv. Han fandt under prædikestolen et nu forsvundet løst bræt, hvis udskæring og bogstaver ganske lignede prædikestolens, og hvorpå der stod: »A. A. D. S. T. 1608«. Brættet har formentlig hørt til prædike-

stolen og angivet året for dens opsætning.⁴² 1845 blev prædikestolen »smukt opmalet«,¹² og i årtierne efter 1862 omtales gentagne ønsker om reparation, nymaling, afrensning og flytning,⁵ der resulterede i den nævnte, lokale restaurering 1898. Den medførte foruden afrensning og reduktion en fornyelse af opgangen og himlens loft, og prædikestolen fik en muret underbygning, hvis øvre del havde form som en underbaldakin. Sin nuværende fremtræden har prædikestolen fået ved den seneste istandsættelse 1953, der først og fremmest var af snedkermæssig art. 1696 nævnes et *†timeglas*.¹⁵

Stolestaderne (fig. 30-32) er fra 1583 i egnens ungrenæssanceformer, selve bænken med let skrå fyldingsryglæn dog fra 1953. Gavlene er ca. 105 cm høje, traditionelt udformet som et rammeværk med to profilindrammede fyldinger, hvis lodrette rammestykker fortsætter i småspir. I underfyldingerne ses foldeværk med hjerte- og rudeformede gennembrydninger, på de to bageste gavle dog rombefyldinger med akantusløv. Overfyldingerne har fladsnitsagtigt akantusløv, arrangeret på forskellig vis; nogle steder vokser det ud af en vase, et sted løber det ud i et englehoved, et andet i to fuglehoveder. De to forreste gavle har i overfyldingen indskrifter til erindring om kirkeværgernes opsætning af staderne. I nord (fig. 30) ses under en akantusvase reliefversalerne: »Severen/ Hansen/ lod disse/ Stool giø/re Anno (15)83«, i syd (fig. 31) holder en engel et skjold med de indskårne versaler: »les Han/sen lod/ disse St/and giø/re Anno 1583«. ⁴³ Gavlene er nedfældet i en nyere fodrem. Indgangspanelerne (fig. 32) har fire fag med fyldinger i to rækker, adskilt af en vandret profilliste med neglesnit. De nedre, høje fyldinger er glatte med profilkant, de øvre er lave frisefyldinger med akantusløv, der vokser ud af fugle-, trolde- og englehoveder (fig. 38). Det vestre indgangspanel har på bagsiden (mod vest) liggende foldeværk i frisefyldingerne. Stoleværket er 1953 malet i gråt og brunt med røde lister, skæringerne står grå på mørkbrun bund.

To *frisefyldinger svarende til indgangspanelernes må stamme fra de gamle forpaneler og er nu deponeret i Esbjerg museum (inv. nr. 67-68/

1956). Det ene måler 36×16 cm og har på forsiden akantusløv, som vokser ud af næbbene på to fuglehoveder, på bagsiden foldeværk. Det andet, 43×18 cm, har akantusløv, som vokser ud af et trolldagligt Janushoved. Begge stykker har egetræsmaling fra 1866 ligesom nogle stoledele, der nu henstår i tårnet. Det drejer sig om en almindelig stolegavl og fyldingerne fra en anden samt en noget bredere gavl med foldeværksfyldinger, hvortil er fæstnet en låge (93×38 cm) med to perlestavsindrammede rombetyldinger. Gavlen med låge er rimeligvis en rest af præstefamiliens stol (jfr. ndf.).

Stolestaderne nævnes tidligst 1668, da der foruden fodskamler manglede syv »Stoelstang«, formentlig tynde ryglægter i mandsstolene.¹³ 1696¹⁵ og 1700²⁴ omtales staderne som brøstfældige, 1791 opregnedes 28 mandsstole og 16 kvindestole; kun én havde »dør« (låge), formentlig præstefamiliens.²⁶ 1861 ønskedes en ny stol til præstefamilien indrettet i tårnrummet;¹² 1862 fik kvindestolene rygstød, og året efter kom der nye rygstød i mandsstolene, hvorefter alt stoleværk 1866 blev egetræsmalet.⁵ Samtidig med bænkefornyelsen 1953 skete en istandsættelse og normalisering, og de nævnte, overflødiggjorte dele af stoleværket kom på kirkeloftet og til deponering i Esbjerg.

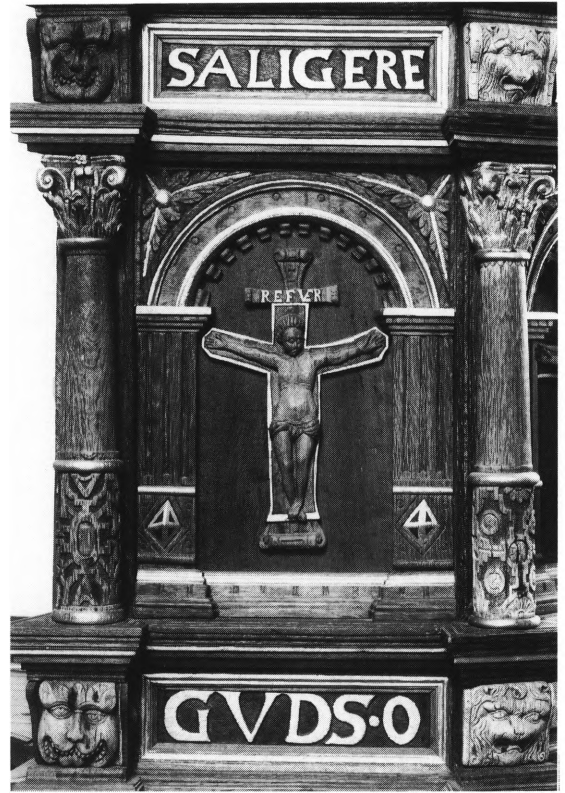

Fig. 27. Prædikestol, udsnit med relief af den gode røver (s. 1766). NE fot. 1984. – Kanzel. Ausschnitt mit Reliefdarstellung vom Schächer.

Fig. 28a-b. Løvemasker, detaljer af prædikestol, formentlig 1608 (s. 1767). NE fot. 1984. – Kanzel, vermutlich 1608. Details. Löwenmasken.

Fig. 29. Indre set mod vest. NE fot. 1984. – *Innenansicht nach Westen.*

Fra en (†)præste- og skriftestol stammer formentlig et ungrenæssancepanel, 94×80 cm, der synes samtidigt med stolestaderne (1583). Det består af to fag, det højre med to glatte profilfyldinger, det venstre med en høj rombefylding, udfyldt med akantus; øverst i fyldingen er indskåret initialerne »HP« over årstallet »1617«. Panelet, der nu henstår i tårnet, kan have udgjort en del af væggen i skriftestolen, der indtil 1886 stod i korets nordøsthjørne.¹² Den sagdes

1791 at være til otte personer,²⁶ 1859 forkortedes den med to alen,¹² og 1886 afløstes den af en †bænk, som synet året efter fandt mispyrdende.⁵

En †degnestol, 1696 omtalt som »helt slet«,¹⁵ stod indtil 1886 i korets sydøsthjørne.¹²

Kiste (fig. 33), o. 1585, af størrelse nærmest kun et stort skrin, 53×35 cm, 37 cm høj. Det sjældne lille møbel, udført i kraftigt egetræ, har let skrå sider og fladt, profileret låg, i hvis underside der er udsparet en fals, som netop passer

ned over kisteranden. Siderne er glatte bortset fra forsiden, der under en profil med neglesnit har to indskårne, neglesnitsindrammede »fyldinger« med ganske smukt skåret akantusløv. Indvendigt er der i siden læddike med profileret låg; låsen mangler. Kisten, der nu står i blankt træ, hviler på fire nyere, retkantede klodser, der kan have afløst lidt højere fødder. Den omtales allerede 1696 og 1715 som »et skrin, hvorpå hverken findes lås eller beslag«. ³⁶ Nu i koret syd for alterbordet.

Pengetavle (fig. 37), 1780, i egetræ, lukket, af form som en flad kasse med skuffe, 22×16 cm, 6 cm høj, med svejet pengetragt. Bag det udsvejfede rygbræt en 8 cm lang stump af håndtaget, i hvis ende der er hul til fæstnelse af et skaft. Sort, oprindelig bemaling med lidt forgyldning og gylden skriveskrift. På rygbrættets forside: »1780/ Sognets Fattige«, på bagsiden: »Givet af/ Peter Møller«. Tavlen, der nævnes 1791, ²⁶ er nu fæstnet som pengebøsse til det vestre indgangspanel (jfr. fig. 32).

Kirkens *dørfløje* er fra 1953, af egetræ med rustikbeklædning. †*Dørfløje*. 1696 manglede kirke-døren dørning, og våbenhuset havde mistet yderdøren; en mangel, der endnu ikke var udbedret 1700. ²⁴ 1882 blev våbenhusdøren vendt, så den åbnede udad. ⁵

Orgel, 1954, med fem stemmer, bygget af Marcussen & Søn, Åbenrå. Disposition: Manual: Gedakt 8', Spidsgamba 8', Principal 4', Rørfløjte 4', Oktav 2', Opstillet i tårnrummet. Et †*orgel*, anskaffet 1907, stod på et †*pulpitur* i kirkens vestende.

Salmenummertavler, 1953, to ens, med udsvej-fet overkant, gråmalede, med letmetalcifre. †*Salmenummertavler*. 1910 nævnes seks nummer-tavler, der 1911 erstattedes af én stor, der var forsynet med 100 metalcifre til ophæng i fire rækker. ⁵ Den hang på triumfvæggen nord for korbuen.

Maleri (fig. 25), o. 1862, Kristus og Maria Magdalene, olie på lærred i kraftig, gråmalet profilramme (lysning: 124×86 cm). Hun knæler tårevædet, iført rød kjole og blå kappe, foran Kristus, som velsigner hendes hoved og samtidig peger op imod de tre rejste kors på bjerget i

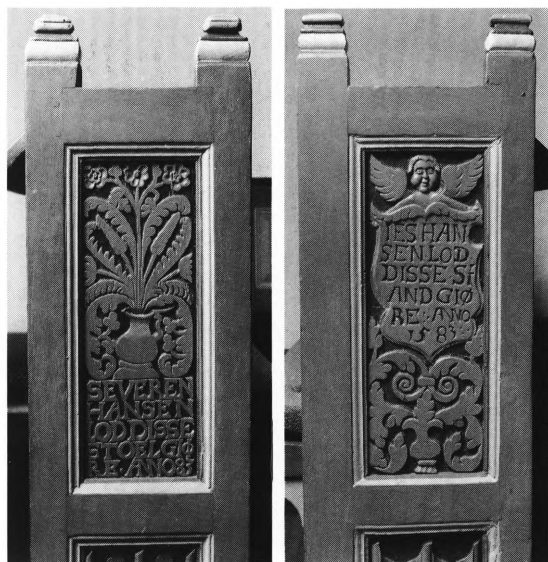

Fig. 30-31. Stolegavle, 1583, udsnit med indskrifter, der omtaler kirkeværgerne Søren Hansens og Jes Hansens opsætning af staderne (s. 1768). EN fot. 1989. – *Gestühlswangen*, 1583. Ausschnitt mit Inschriften, die die Errichtung des Gestühls auf Veranlassung der Kirchenvorsteher Søren Hansen und Jes Hansen besagen.

baggrunden. Scenen foregår i et dunkelt landskab med Getsemanes port i baggrunden. Det usignederede maleri blev 1862 anskaffet af kirke-ejeren med henblik på indsættelse i altertavlen (jfr. ovf.). ³⁴

Lysekroner, nyere, tre ens af messing, op-hængt i skibet. Den ældste fandtes 1910.

Fig. 32. Stolestader, 1583, gavlv med indgangspanel (s. 1768). NE fot. 1984. – *Gestühl*, 1583. Wange mit Eingangspaneel.

Fig. 33. Kiste, o. 1585 (s. 1770). NE fot. 1984. – *Truhe, um 1585*. En *†ligbåre* nævnes 1696 og 1715,³⁶ måske den

samme som 1870 blev borttaget fra våbenhuset og 1910 stod i tårnet.⁵

Klokke, 1924, tvn. 75 cm, omstøbt af en

ældre *†klokke*, hvortil indskriften (reliefversaler) henviser (ndf. nr. 2). Om halsen: »Jeg blev gjort i det 15.de Aarhundrede, og for Faaborg Kirke gjorde De Smithske Støberier i Aalborg mig om, 1924«. På legemet: »Lad os det føle og smage/ Aanden er bedre end Kød og Blod/ Herren er liflig og ejegod/ Kristne har kronede Dage!«. Nyere slyngebom.

†Klokker. 1) En klokke afleveredes ved klok-

keskatten 1528.⁷ 2) (Fig. 34) o. 1500, skriftløs, tvn. 77 cm, med profillister om halsen og ved overgangen mellem legeme og slagring (Uldall s. 133). 1668 manglede dens jernværk,¹³ og 1700 var det så forrustet, at klokken »ikke uden stor livsfare« kunne ringes.²⁴ Omstøbt 1924.

Klokkestolen er af egetræ, gammel, måske fra

1500'rne, udført til én klokke. Klokkestolen har dobbelte skråstivere og bærer mærke af reparationer samt en højere fæstnelse af bommen. 1700

omtales klokkeværket i tårnet som forrådnet,²⁴ og 1863 blev stolen afstivet, formentlig i forbindelse med ovennævnte sænkning af bommen.⁵

GRAVMINDER

Gravsten (fig. 35), o. 1736 over [Lø]r[g]en Hanssen Tranbjerg, †19. febr. 1736 i Fåborg, 53 år, og hustru Anna Iørgens, †17. maj 1737, 42 år.⁴⁴ Indskrift i reliefversaler.

Rektangulær, rød kalksten, 197×121 cm, med indskriftfelt i højoval kransmedaljon. Herover et lille rektangulært felt med citat fra Åb. 14, 13 og langs medaljonens underkant et skriftbånd med gravvers. Sviklerne har store, enkle englehoveder, der afgrænses fra medaljonen ved akantusløv. Stenen har formentlig oprindeligt ligget i kirkegulvet. 1953 lå den på kirkegården,⁹ siden opstillet i våbenhuset.

Begravelser. Under restaureringen 1953 iagttoges foran triumfbuen en jordgrav med en *†tegetræskiste*, hvorpå der med bredhovedede søm

Fig. 34. *†Klokke*, o. 1500 (s. 1772). Foto 1924 i NM2. – *†Glocke, um 1500*.

var angivet tre bogstaver; kun et »A« var læseligt. Desuden konstateredes adskillige grave i midtergangen.⁹

Kirkegårdsmonument, o. 1878. Gårdmand Jens Iversen, *6. okt. 1846 i Omme, Nykirke sogn, †6. jan. 1878 i Fåborg. Gravvers. Stele med indfældet marmorplade, hensat i tårnets mellemstokværk.

Samme sted står tre *støbejernskors* (nr. 3, 4, 12), mens der på kirkegården stadig befinder sig tolv. Heraf er syv opstillet på et gravsted vest for tårnet (nr. 1, 2, 5, 7, 9, 11, 15), fire står øst for koret (nr. 8, 10, 13, 14) og ét kors (nr. 6) er sammen med andre kirkegårdsmonumenter samlet i kirkegårdens nordøstlige hjørne.

Korsene fordeler sig på tre typer (jfr. Henne, s. 1268, og Hodde, s. 1487): 1) Kløverbladformet korsendeafslutning, 93×49 cm (nr. 1, 3, 4, 5), 2), fliget korsendeafslutning, 92×48 cm (nr. 6-15) og 3) trepas-formet korsendeafslutning med palmet (nr. 2). Type 2 repræsenterer de yngste kors, her fra o. 1865.

1) O. 1851. Laust Knudsen Lund, *1772, †18. juli 1851. Gravvers på bagsiden. Kursiv. Type 1a med stjerne på korsendernes for- og bagside og bøjle i korsvinklerne. Profileret fod fastgjort i granitblok.

2) (Fig. 36) o. 1858. Niels Hansen, *22. maj 1802 i Aastrup, †6. maj 1858 i Fåborg. Gravvers på bagsiden. Kursiv. Type 3, 115×68 cm, med gennembrudt akantusslyng omkring foden, der er nedstukket i jorden.

3) O. 1860. Ane Mette Thomasdatter, *maj 1817 i Nykirke, †24. april 1860 i Fuglsig. Type 1, på støbejernssokkel, samlet højde 100 cm.

4) O. 1860. Type 1a, højde 82 cm. Korset har mistet en støbt indskriftplade samt sin fod.

5) O. 1861. Jeppe Pedersen, *1778 i Abildhede, Øse sogn, †18. juni 1861 i Fåborg. Gravvers på bagsiden. Kursiv. Type 1a med stjerne på korsendernes for- og bagside samt profileret fod på lav, affaset sokkel.

6) O. 1865. Vibekke(!) Madsen, *27. maj 1808 i Raunsø, †31. dec. 1865 i Fåborg. På bagsiden gravvers. Kursiv. Type 2 med stjerne på korsendernes for- og bagside samt profileret fod i granitblok.

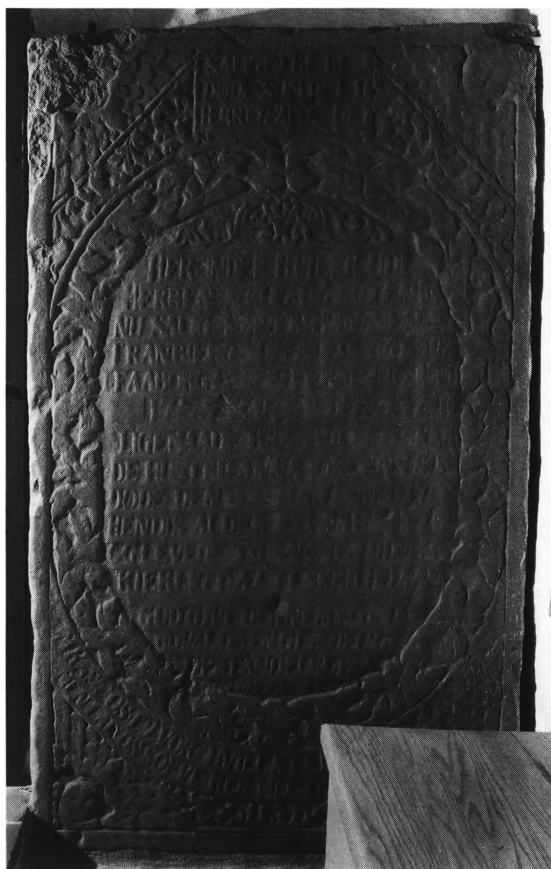

Fig. 35. Gravsten (s. 1772), o. 1736, over Jørgen Hansen Tranbjerg, †1736, og hustru Anna Jørgens, †1737. NE fot. 1984. – *Grabstein für Jørgen Hansen Tranbjerg, †1736, und seine Frau Anna Jørgens, †1737. Um 1736.*

7) O. 1869. Hans Christian Knudsen, *19. aug. 1828 i Grydvad Mølle, Janderup sogn, †1. april 1869 i Fåborg Kro. Gravvers på bagsiden. Type 2, som nr. 6, dog profileret fod på lav, affaset sokkel.

8) O. 1869. Jeppe Christensen, *27. juli 1854 i Fåborg, †16. aug. 1869 sammesteds. På bagsiden gravvers. Kursiv. Type 2, som nr. 6. Korset er nedstukket i jorden.

9) O. 1870. Ane Sine Margrethe Nielsen, *29. sept. 1829 i Fåborg, †28. juli 1870. Gravvers på bagsiden. Kursiv. Type 2, som nr. 6. Den profilerede fod er nedstøbt i en lav, affaset sokkel, og korsstammen er repareret.

10) O. 1870. Kristen Sørensen, *28. marts

Fig. 36. Gravsted med støbejernskors over Niels Hansen, †1858, m.fl. (s. 1773). NE fot. 1984. – *Grabmal Niels Hansen, †1858, mit gusseisernen Grabkreuzen.*

10) O. 1870. Kristen Sørensen, *28. marts 1819 i Helle, Øse sogn, †□ i Fåborg. Versaler. Type 2, som nr. 8.

11) O. 1879. Benete Elise Sørensen, *14. aug. 1816 i Qvong, †27. aug. 1879 i Fåborg Kro. På bagsiden gravvers. Versaler. Type 2, som nr. 9.

12) O. 1885. Marie Christine Nielsen, født Petersen, †1885. Den øvrige indskrift er forsvundet. Type 2.

13) O. 1887. Kristine Jeppes Datter, *13. nov. 1815 i Graungaard, Brørup sogn, †11. okt. 1887 i Fåborg. På bagsiden gravvers. Versaler. Type 2, som nr. 8.

14) O. 1893. Ib Sørensen, *22. febr. 1824 i Helle, Øse sogn, †1. jan. 1893 i Kjærbjerg, Fåborg sogn. Gravvers på bagsiden. Versaler. Type 2, dog 110×67 cm, med gennembrudt akantusslyng om foden, der er direkte nedstukket i jorden.

15) O. 1897. Kjersten Hansen Jeppesdatter, *9. dec. 1809 i Hostrup, †25. nov. 1897 i Fåborg. Gravvers. Versaler. Type 2, som nr. 8.

KILDER OG HENVISNINGER

Vedr. arkivalier for Ribe amt i almindelighed henvises til s. 50f., vedr. litteratur og forkortelser til s. 54f. Endvidere er benyttet:

Ved embedet. Synsprotokol 1862ff. – *LA Vib.* Skast herreds tingbog 1668, 1674, 1696 og 1715.

NM2. Håndskrifter. F. Uldall: Om de danske landsbykirker VII, 1886, s. 36ff. – *Indberetninger.* Jacob Helms 1873 (bygning, inventar), K. Høgsbro Østergaard 1953 (møntfund), Mogens Larsen 1953 (kalkmalerier), Georg N. Kristiansen 1954 (inventar) og Ebbe Nyborg 1988 (inventar).

Tegninger og opmålinger. *KglBibl.* Tegning af kirken ved J. G. Burman Becker o. 1860(?) (KB 2^{o+} 63). – *NM2.* Skitse af a. Skitse af møntfund ved K. Høgsbro Østergaard 1953. Plan og snit af bygning ved Henrik Jacobsen og Bi Skaarup 1983.

Litteratur. Kristian Kristensen: Fåborg sogn, 1962.

K. Høgsbro Østergaard: Arkæologiske Undersøgelser i Faaborg Kirke ved Varde i Forbindelse med restaureringen 1953, i *ÅrbRibe*, bd. 13, 1952-55, s. 454-82. -

Historisk indledning ved Michael H. Gelting, beskrivelse af bygning og kalkmalerier ved Niels Jørgen Poulsen, inventar ved Ebbe Nyborg og Ole Olesen (orgler), gravminder ved Vibeke Andersson. Redaktionen afsluttet marts 1989.

¹ DiplDan. 3. rk. II, 399.

² Kronens Skøder III, 199-200.

³ RA. DaKanc. A 29.

⁴ Kristian Kristensen: Fåborg sogn, 1962, s. 16f.

⁵ Synsprotokol 1862ff.

⁶ RA. Ribe bisp. Registre på sognepræsters ejendom og rente udi Varde syssel 1538, s. 70-71.

⁷ RA. Register nr. 108A nr. 21. Fortegnelse over indkrævede klokker 1528-29.

⁸ DaFolkemSaml. 1906/23.

⁹ K. Høgsbro Østergaard: Arkæologiske Undersøgelser i Faaborg Kirke 1953, i *ÅrbRibe*. bd. 13, 1952-55, s. 454-82.

¹⁰ Den kgl. Mønt- og Medaillesamling FP 2339 og 2344.

¹¹ Årstallet er indhugget i muren.

¹² LA Vib. Skast, Ø. og V. Horne hrdr.s provsti 1828-1900 (C 44.3-8).

¹³ LA Vib. Skast herreds tingbog 5. maj 1668.

¹⁴ Fundamentet til den søndre indgang blev fremdraget ved digets udflytning 1922.

¹⁵ LA Vib. Skast herreds tingbog 21. juli 1696.

¹⁶ LA Vib. Skast herreds tingbog 20. juni 1715.

¹⁷ M. Mackeprang: Jydske Granitportaler, 1949, s. 218. -

¹⁸ Mackeprang s. 221-22; Lise Gotfredsen og Hans -

Jørgen Frederiksen: Troens billeder. Romansk kunst i Danmark, Herning 1987; Øystein Hjort: Kors, livstræ, søjle. Omkring nogle jyske tympanon-udsmykninger, i *Romanske Stenarbejder*, 4, 1989, s. 109-24. -

¹⁹ Jfr. F. Uldall: Om Vinduerne i de Jydske Granitkirker, i *ÅrbOldkHist.* 1894, s. 266. -

²⁰ Hulleerne, der er dels rektantede, dels med afrundede hjørner, sidder i en indbyrdes afstand af 120-145 cm. -

²¹ Alle fire bogstaver sås endnu 1886 (Uldall). -

²² Sml. Grimstrup, s. 1684, samt sakristiet i Billum, s. 1078. -

²³ Sml. kirkerne i Billum, Kvong, Nørre Nebel og Lydum, hvor også tagrummet tjener som »klokkestokværk«. -

²⁴ LA Vib. Ribe bispearkiv. Kirkesyn 1696-1775 (C 4.189). -

²⁵ LA Vib. Skast herreds tingbog 20. oktober 1674. -

²⁶ LA Vib. Ribe bispearkiv. Kirkesyn 1788-92 (C 4.190). -

²⁷ LA Vib. Ribe bispearkiv. Indberetninger og syn 1811-15 (C 4.709). -

²⁸ LA Vib. Ribe stifts- og købstadsprovsti. Synsprotokol for kirker og præstegårde 1808-11 (C 36A.13). -

²⁹ Arkitekt Hector Estrup, Horsens, frarådede 1895 en afbankning af væggenes puds og en ny glat opudsning. En sådan ville forandre den oprindelige form og karakter, der »ikke burde bedømmes ud fra et almindeligt moderne krav om glat og slikket arbejde« (jfr. note 12). -

³⁰ K. Høgsbro Østergaard (jfr. note 9), s. 458f. -

³¹ Jens Olufsens tidligste daterbare arbejde er vist nok altertavlen i Skærbæk kirke fra 1631 (DK.SJyll. s. 1252).

Fig. 37. Pengetavle, 1780 (s. 1771). NE fot. 1984. - *Sammelteller*, 1780. Inskriptionen er gengivet i sin helhed af K. Høgsbro Østergaard (jfr. note 9), s. 471f. -

Fig. 38. Frisefyldning med troldhoved, udsnit af stolepanel 1583 (s. 1768). NE fot. 1984. - *Friesfüllung mit-faunähnlicher Maske. Ausschnitt aus Gestühl, 1583.* -

³² Motiverne er angivet på en skitse af tavlen, udført af Magnus Petersen 1895. I NM2. -

³³ Brev 24. aug. 1860. I privateje. -

³⁴ Maleriet passer ikke umiddelbart i tavlens rammeverk. 1866 fandt synet, at det af tiendejeren anskaffede Kristusbillede »mulig kunne anbringes på den af ham påtænkte måde« (jfr. note 12). -

³⁵ Anders Rasmussen Spandet blev viceprovst for Skast hrd. 1680. Se Nielsen: Herredsbeskrivelse, s. 146. -

³⁶ Jfr. noterne 15 og 16. -

³⁷ Fonten er ikke omtalt i Mackeprang: Døbefonte. En parallel til det knopagtige skaftled findes i Ormslev kirke (DK. Århus, s. 2166 med fig. 12), hvor ledet dog er hugget i ét med foden. -

³⁸ En bemaling fra begyndelsen af 1800'erne bestod af gulgrøn karnation, blodstriber, rødbrunt hår og skæg, grøn tornekrone og gult lændeklæde. Korset var rødbrunt med gul skive. Fra århundredets slutning stammede en bemaling med mørk karnation og blodstriber, mørkebrunt hår og skæg, grøn tornekrone og sort korstræ. -

³⁹ Om snedkeren, der formentlig boede i Heager i Øse Sogn, se s. 1542f. med note 71. -

⁴⁰ Panelet må antages oprindeligt at have haft udskåret bladværk flankerende korsene, som på prædikestolene i Ansager (s. 1583f.) og Grindsted. -

⁴¹ Skriftpanelet blev fundet henlagt på kirkeloftet i forbindelse med restaureringen 1953. -

⁴² Jfr. prædikestolen i Ansager, hvor dateringen 1609 stod at læse på den nu forsvundne opgangs holdetræ (s. 1584). -

⁴³ Kirkevægerne er de samme to, som nævnes 1585-87 i sysselprovsten Anders Sørensen Vedels regnskabsbog. RA. Anders Sørensen Vedels regnskabsbog. -